

Joan Matas Hortal
era conegut com
el "governador de la jaqueta"
perquè sempre anava
abillat de menestral.

Joan Matas Hortal, polític republicà figuerenc

Josep M. Bernils

Aquests dies s'escau el centenari de la mort del polític Joan Matas i Hortal. Només dos figuerencs han exercit primers càrrecs oficials a la província de Girona. Són Josep Puig Pujades (26 de juny de 1882-10 de març de 1949) i Joan Matas Hortal (15 de desembre de 1826-21 de setembre de 1894). Ambdós eren fills de botiguers de roba. Puig Pujades fou nomenat comissari de la Generalitat de Catalunya a Girona (1934-1936) i Matas Hortal va ser designat president de la Diputació provincial (1871-1873) i governador civil de Girona (1873-1874).

De Josep Puig Pujades solament farem una petita menció, puix la remembrança del centenari l'ocupa Matas Hortal. Puig Pujades era fill d'un comerciant de teixits i robes al carrer de Girona, anomenat magat-

zems Puig París. De jove va participar a la fundació de l'Aplec Nacionalista Republicà i va pronunciar el seu primer míting al Teatre Principal el 1906. Fou elegit regidor de l'Ajuntament de Figueres el 1931 i mai no va voler ser alcalde, sempre es va mantenir de primer regidor i mà dreta del gran alcalde que fou Marià Pujolar. Després fou també elegit diputat i va formar part de la Comissió de l'Estatut. El 1934 el nomenaren comissari-delegat de la Generalitat a Girona fins que arran dels fets d'octubre d'aquest mateix any fou detingut i condemnat a trenta anys de presó. Va sortir el 20 de febrer de 1936 amb la victòria del Front Popular i reposat en el càrrec de comissari-delegat de la Generalitat, funció a la qual va renunciar el 16 d'abril d'aquest mateix any. Els esdeveniments viscuts i la presó el varen convertir en un home desil·lusionat i condolit. Durant la Guerra Civil fou cònsul

a Perpinyà i Lió i el 19 de març de 1949 va morir a l'exili a Sant Mathieu de Perpinyà i està enterrat al cementiri del Voló.(1)

Fill d'un botiguer de Figueres

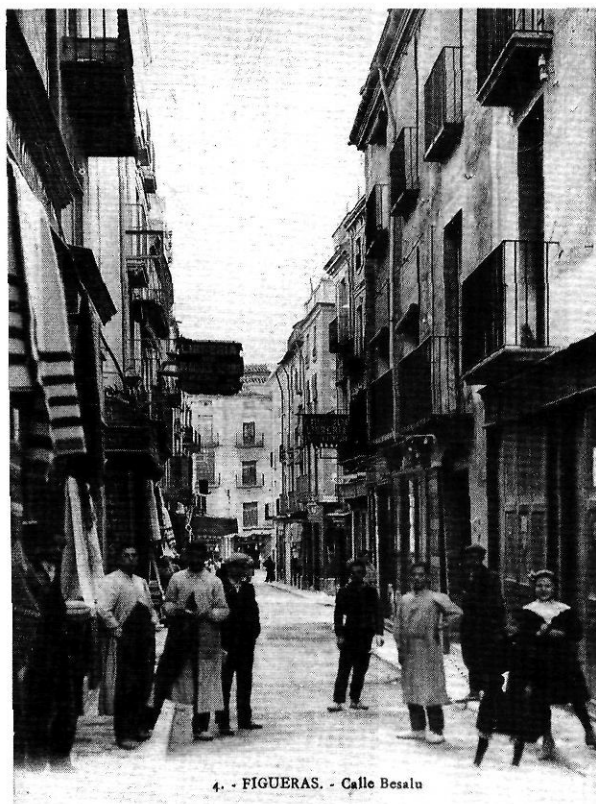
Joan Matas Hortal, nat el 15 de desembre de 1826, és el polític republicà federal figuerenc que ha tingut una més llarga actuació, puix abraça del 1842, quan només tenia quinze anys, fins a la seva mort el 1894, al llarg dels quals va compartir aquestes inquietuds amb els històrics Abdó Terrades, Narcís Monturiol, Martí Carlé, Joan Tutau, Francesc Sunyer i Capdevila, Josep Rubaudonadeu, etc. i va deixar pas als nous valors com foren Joan Maria Bofill, Vicenç Ros, Tomàs Jordà, Martí Carreras, Pelai Massanet, etc. Físicament se'l defineix com un home nerviós, de cabell negre i ulls escrutadors i febricitants.(2) Joan Matas era igualment fill d'un botiguer del carrer de Besalú. Aquesta família apareix documentada a Figueres l'any 1812 procedent de la Bisbal. Figuren com a corders, soguers i sastres i el 1839 com a veredors de sedes i cintes. El primer botiguer d'aquesta nissaga es deia Joan i es va casar amb Narcisa Giralt, un fill del qual, Josep, es va emmaridar amb Dolors Hortal. El matrimoni va tenir dos fills: un, en Jaume, va seguir el negoci familiar, es va casar i va tenir set fills dels quals només va sobreviure una filla, i l'altre, en Joan, es va mantenir solter i, encara que era sastre, es va dedicar a empresari de reparació de camins i carreteres, precisament en una època de gran activitat d'obres públiques en la qual es va aplicar el Pla General de Carreteres a Catalunya del 1849 que motivà, al llarg de diversos anys, les noves carreteres a Roses, Olot, Llançà i Sant Llorenç de la Muga. Vivia a la placeta de la Rambla.

Primeres activitats polítiques

El noi Joan Matas i Hortal va rebre la instrucció primària pròpia d'una família menestral, però de ben jove ja va manifestar inquietuds polítiques. Només tenia quinze anys quan va participar a la singular manifestació republicana organitzada per Abdó Terrades, el figuerenc creador del primer partit republicà espanyol,

que va tenir tant de ressò per tot arreu. Fou el dia 20 de juny del 1842 quan un escamot de fadrins va sortir de la Font el Soc, situada al capdavant del carrer de Tapís, recorrent els carrers de la vila proferint crits contra Espartero i a favor de la República. Portaven un gran cartell que deia «Visca Terradas». Arribats a la plaça de l'Ajuntament proclamaren la República, per primera vegada a Espanya, tot cantant l'himne federal «La Campana». Un dels oradors que va prendre la paraula fou Joan Matas. El regent amonestà severament les autoritats figuerenques per la passivitat en aquest acte i els participants foren presos i jutjats militarment. Abdó Terrades es veié obligat a exiliar-se. Joan Matas va romandre a Figueres i un any després, el 1843, va prendre part activament en la defensa del castell de Sant Ferran de Figueres, que es va mantenir com a l'últim del país català contra el pronunciament del general Espartero, en la insurrecció centralista coneguda per la «jamància».

Del 1843 al 1854, durant el període del govern moderat i de la proclamació de la nova Constitució, Joan Matas es va distingir pels seus treballs de propaganda i activitats per organitzar els grups democràtics de la comarca empordanesa. Quan va explotar la revolució del 1854, amb el pronunciament d'O'Donnell contra el règim moderat, fou dels primers en sublevar-se i d'engegar la campanya de la defensa dels ideals republicans. Fou designat compromissari i això li va permetre d'actuar plenament en l'organització del partit i la Milícia Nacional a Figueres, de la qual ostentava la graduació de tinent de la quarta companyia. El 1855 el partit aconseguí l'última elecció d'alcalde d'Abdó Terrades que, igualment com en cinc altres ocasions, es va negar a prestar jurament

4. - FIGUERAS. - Calle Besalú

El carrer Besalú, on va nèixer Matas Hortal i que durant molts anys va portar el seu nom. La casa Matas és, encara avui, la tercera de la fotografia per mà esquerra.

de fidelitat al general Espartero, essent destituït i processat. El mes de setembre d'aquest mateix any i amb motiu d'un avalot en unes eleccions de la Milícia al Saló de la Placeta (avui Museu de l'Empordà) Terrades fou confinat a Medina Sidònia (Càdis) on va morir l'1 de maig de l'any següent.

Comandant de la Milícia i tinent d'alcalde

El 1856 Joan Matas va participar, curiosament, com a segon comandant d'aquesta milícia, en els actes de defensa de les llibertats conquerides en els últims dos anys pel govern progressista d'Espartero, el qual fou destituït per un nou cop d'estat del general O'Donnell. El grup empordanès sublevat fou atacat a les rodalies de Llers, el dia de Sant Jaume, per un grup de forces d'O'Donnell. Després d'una aferrissada batalla de quatre hores i, en veure que resultava inútil la resistència, durant la nit alguns empordanesos es retiraren a França, entre els quals figurava Joan Matas, encara que al poc temps pogué tornar a l'emparedat d'un indult general,

en iniciar-se una nova etapa de política moderada. Llavors es tornà a dedicar intensament a la recuperació i ampliació del partit i es van formar comitès republicans a tots els pobles de la comarca. El seu tarannà polític, d'home d'una extraordinària honradesa, va fer-lo guanyar molta reputació i fou elegit president del Centre Republicà de Figueres i després del Partit Republicà de l'Empordà. Però tota aquesta activitat li va portar nous problemes i les autoritats governamentals veien en ell un enemic, essent finalment amonestat i perseguit per la policia, havent de tornar a exiliar-se a França del principi del 1868 fins al setembre d'aquest mateix any, en què amb el triomf de la Revolució de setembre del 1868 va tornar a Espanya, acompanyant el general Blai Pierrad que menava una força de sis-cents soldats i del també republicà figuerenc Josep Rubaudonadeu. L'alcalde de Figueres, Joan Arderius, va traslladar-se a la Jonquera per rebrel's. Aquella vila estava il·luminada i la gent cantava l'himne de Riego i la Marsellesa a repics de campanes.(3) Tots plegats es traslladaren a Figueres on els esperaven una munió de tres mil persones a la plaça de l'Ajuntament. Fou despenjat, trencat i cremat el retrat de la reina Isabel II. Tot seguit es formà la Junta Revolucionària amb membres del partit democràtic, convertit en el republicà federal després d'aquesta data (4). A continuació també es va formar un nou Ajuntament provisional presidit pel primer tinent d'alcalde Eduard Rodeja, essent Joan Matas segon tinent d'alcalde. A la nit hi hagué un míting al Casino Menestral pronunciant un discurs el general Pierrad. La Junta Revolucionària de Figueres va nomenar Joan Matas cap de les forces ciutadanes i comandant del castell de Sant Ferran, càrrec que va exercir sense cobrar cap remuneració, fins que fou substituït per un brigadier de l'exèrcit. A les eleccions municipals del mes de desembre d'aquest any Joan Matas fou elegit conseller puix la candidatura republicana va obtenir un 87 per cent dels vots.(5)

President de la Diputació

A l'inici del mes d'octubre de 1869 va preparar i participar a l'aixecament federal a l'Empordà, dirigit per Sunyer i Capdevila, arribat d'amagat a Figueres el

dia 2. El moviment va aplegar més de sis mil empordanesos descontents per considerar que la nova Constitució aprovada aquell mateix any mantenia el centralisme i la forma de govern monàrquic, cosa que falsejava els principis de la Revolució de Setembre. Matas fou el capítol dels figuerencs. Aquest moviment fou dominat pels militars i Matas va decidir fugir novament a França, essent detingut a la frontera pels gendarmes i conduït a la presó de Tours, d'on es féu escàpol i va anar a Perpinyà on va restar fins al mes de setembre en què el govern va decretar una amnistia. Va participar a les eleccions legislatives de l'any 1871 en què fou elegit diputat provincial i al cap de poc temps president de la Diputació de Girona, càrrec que exerciria fins al 1873 en nomenar-lo governador civil i que no li va comportar cap inhibició quan l'11 de novembre del 1872 va mostrar anuència al moviment de «a baix les quintes!». El càrrec de president de la Diputació li va semblar difícil i de gran responsabilitat i abans de l'acceptació va consultar amb els amics. Va tenir una actuació recta i honorable. Fins i tot en una insubordinació d'uns oficials de l'exèrcit contra el general Martínez Campos, va reduir a l'obediència als oficials, cosa que sempre li va agrair el general, puix en una ocasió en què va visitar Figueres i fou invitat a dinar a casa d'en Matas, va manifestar que «si no fos per Matas, jo no portaria avui aquest faixí». Com a president de la Diputació i com a governador Civil, en cap moment va deixar d'usar el seu vestit de menestral i per això li deien el «governador de jaqueta».

Al principi del 1873 es manifestaven a diversos llocs de la província de Girona nombroses colles carlistes arrellades a la ruralia i ben organitzades que feien témer una tercer guerra carlina. La Diputació per ell presidida va acordar armar un batalló per combatre la insurrecció carlista a les ordres del coronel Cabrinetty. Una de les actuacions més difícils que hagué de fer front Joan Matas fou la de comandar les forces de Girona, que van dirigir-se a Besalú i allà, unides a les de Figueres i Banyoles, van participar en l'alliberació del poble de Tortellà que estava sitiada per les forces carlines de Savalls, que havien incendiat totes les cases del poble.

En proclamar-se la República espanyola l'11 de febrer de 1873, Joan

Matas que encara seguia en el càrrec de president de la Diputació, es va desplaçar a Figueres per participar als actes públics organitzats per l'Ajuntament que llavors presidia el seu company Joan Arderius. A la Casa Ajuntament es va hissar la bandera republicana, es van canviar els noms de la plaça de l'Ajuntament que portava el de la Constitució pel de la República, el del carrer de Besalú pel de República Federal, el del carrer de la Jonquera per al d'Onze de setembre, el de la Muralla pel d'Abdó Terrades i el del Príncep pel de Sixto Càmara. Es van celebrar audicions de sardanes i es repartiren 300 pans entre els pobres dels barris de la vila.

Governador civil de Girona

El govern de la República, que en aquell moment presidia Estanislao Figueres, va nomenar Joan Matas governador civil de la província de Girona, el qual prendre possessió del càrrec el dia 28 de febrer. A Figueres el van acomiadar dues companyies de l'exèrcit, amb quaranta cavalls, i una de carrabiners. A l'acte del nomenament a Girona va llegir un escrit en el qual deia que «la República no ha venido a establecer ni a cambiar privilegios, sino a destruirlos; no ha venido a hollar derecho alguno, sino reconocer el de todos...» i que seguiria la seva línia de conducta de sempre, fins aconseguir i consolidar per sempre la idea dels seus afans i que pels que no eren del seu partit, desitjava guanyar les seves simpaties en pro del nou règim i d'obtenir la seva amistat, sense cap més atractiu que la rectitud dels seus actes.

El 3 de gener de 1874 es va produir un nou cop d'estat i es formà un govern militar que, el 19 de desembre, en un altre cop d'estat va restaurar la monarquia a Espanya. El nou ministre de la Governació, García Ruiz, va preguntar telegràficament a Joan Matas si volia continuar de governador civil, a la qual cosa va contestar que «el meu cor i el meu cap estan amb l'assemblea dissolta».

Un escrit que qualifica el seu tarannà democràtic i imparcial, és el que va escriure el 18 d'agost de 1873, en què com a governador civil va fer una crida als rectors de les parròquies, en una època en què hi havia certa animadversió contra la religió catòlica.

Joan Matas explica que havia vist amb disgust com alguns rectors havien abandonat llurs parròquies i feligresos davant el temor de certes manifestacions desagradables i que ell, personalment, havia adoptat les providències necessàries per evitar-les. Que també havia parlat amb el bisbe per clarificar l'alarma produïda per algunes notícies que suposaven que la República Democràtica Federal estava divorciada de la religió, que veuria amb satisfacció que aquells rectors s'incorporessin a llurs parròquies i que estava disposat a castigar sense consideració tot fet que destorbés les seves funcions ja que el seu deure era administrar justícia per igual.(6)

Un cop abolida aquella República va tornar a Figueres i durant sis anys es dedicà a reorganitzar el partit republicà i va col·laborar intensament amb Joan Arderius. Igualment va participar a la defensa de la vila per refusar l'atac carlí del 28 de maig de 1874. Acabada aquesta guerra civil fou elegit membre directiu del Consell Regional de Catalunya del Partit Federal, càrrec que va ostentar sis anys. Quan va visitar Figueres l'ex-president de la Primera República Pi i Margall, del 28 al 31 de maig del 1878, Joan Matas fou un dels oradors que va parlar a l'acte d'homenatge organitzat al Teatre Principal.

President del Casino Menestral

La seva afició cultural es demostra igualment per la presència activa que va tenir en totes les societats recreatives populars del seu temps, participació general poc comú. Fou president del Casino Menestral Figuerenc, fundat el 1856, els anys 1859 i 1860. Igualment va exercir la presidència del Casino Figuerenc, estatjat al carrer de Caamaño, entitat fundada el 1857 i desapareguda el 1894. Del 1869 al 1870 va estrènyer les bones relacions amb la Societat Coral Erato, de la qual n'era, així mateix, fundador el 1862, soci número 1 i soci d'honor, amb un acord pel qual els socis d'ambdues societats tenien entrada lliure als dos locals. Igualment al primer Certamen Coral Empordanès, celebrat el 4 de maig de 1882, en un envelat construït pels socis del Casino Figuerenc prop del passeig Nou, Joan Matas va oferir a cada membre del cor premiat, un exemplar de «Las Nacionalidades» obra de Pi i Margall.(7)

La casa Ajuntament on el 1842, juntament amb Abdó Terrades i un grup de joves, Hortal va proclamar la República per primera vegada a Espanya.

Els últims anys a Buenos Aires

Tota aquesta activitat política va motivar que s'oblidés dels negocis particulars i arribà a una situació difícil i crítica. A part d'aquest descuit, la filiació política de Joan Matas fou motiu per negar-li contractes en èpoques hostils i, a la vegada, com que era un home molt recte i es negava a donar certes propines que li demanaven alguns enginyers d'obres públiques, acabaren per no atorgar-li feina. Per liquidar aquesta situació el va ajudar el seu germà Jaume que va anar pagant tots els deutes. Tant és així que en haver saldat del tot, Jaume, satisfet d'aquesta tasca a favor del seu germà, va fer un viatge en tren per diverses províncies espanyoles acompanyat de la seva única filla. Però Joan volia superar per ell mateix i amb el seu esforç aquesta circumstància i va decidir marxar a Amèrica, a Buenos Aires, amb l'esperança d'iniciar noves activitats i de poder refer-se de les pèrdues, pretensió que no aconseguí i va tornar a Figueres. Tampoc no va tenir sort aquí en la represa dels negocis i dels seus interessos i novament embarcà fins a Buenos Aires, on va morir, a l'hospital espanyol, a les quatre del matí del 21 de setembre de 1894. En aquell moment estaven amb ell una dotzena d'amics: Teixidor, Pi i Sunyer, Víctor Carlé i el menor dels Sunyer i Capdevila, etc. Havia tingut un plet que havia guanyat en el tribunal de Primera Instància i que en aquell moment esperava reafir-

mar al Tribunal Superior, motiu pel qual havia retardat el retorn a Espanya. A Figueres, es va celebrar una vetlla necrològica al Centre Federalista Empordanès.

El 1905 l'Ajuntament posà el seu nom al carrer de Besalú, lloc de la seva naixença i on encara avui hi ha la botiga de robes que regenten els descendents del seu germà. El seu nom en aquest carrer va perdurar, a excepció de petits intervals, fins al 1939, encara que cal dir que sempre ha estat conegut popularment pel de Besalú.

Josep M. Bernils i Mach és cronista oficial de la ciutat de Figueres.

FONTS D'INFORMACIÓ:

Actes d'acords municipals; exemplars del periòdic *El Ampurdanès*, especialment el número 163, del 1894; Eduard Rodeja, *Figueres. Noticias històriques. 1832-1900* i testimonis personals dels descendents de la família Matas. El treball de Rafael Torrent, revista *Canigó* núm. 171, 1968, i el publicat a l'*Album biogràfic republicà*, pàg. 339-342 són anàlegs a l'escrit d'*El Ampurdanès* esmentat, que és de data anterior. A més s'ha obtingut informació de:

- 1.- Episodi de la II República a Figueres. Josep M. Bernils. 1980. Pàg. 21-22.
- 2.- *L'Empordà a la guerra carlina*. Antoni Papell. 1931. Pàg. 21.
- 3.- Antoni Papell. *Íbidem*. Pàg. 226.
- 4.- Alfons Romero. *Íbidem*. Pàg. 28.
- 5.- Alfons Romero. *Íbidem*. Pàg. 47.
- 6.- Lluís Alabrús i Lu Pijoan. *La Primera República de l'Empordà*. *Annals IEE*. 1981-1982. Pàg. 206.
- 7.- Rafael Torrent. *La Societat Coral Erato*. 1970. Pàg. 68.